

Halk Bilimi ve Eğitim

Doç. Dr. Ömer YILAR

— 6. Baskı —

Doç. Dr. Ömer YILAR

HALK BİLİMİ VE EĞİTİM

ISBN 978-9944-919-11-1
DOI 10.14527/9789944919111

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2018, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Mart 2006, Ankara

6. Baskı: Ocak 2018, Ankara

Yayın-Proje: Özlem Sağlam
Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Özyurt Matbaacılık
Büyük Sanayi Zübeyde Hanım Mah.
Süzdün Cad. No: 9
İskitler/Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 384 15 36

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 13385

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net

Doç. Dr. Ömer YILAR

1974 Köprüköy/Erzurum doğumlu. İlk ve ortaöğrenimini Erzurum'da tamamladı. 1995'de Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Halk Bilimi alanında başladığı yüksek lisans öğrenimini 1998 yılında, doktora çalışmasını ise 2005 yılında tamamladı. 1995-2000 yılları arasında MEB'na bağlı çeşitli okullarda sınıf ve Türkçe öğretmeni olarak görev yaptı. 2000 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda, Türk dili ve edebiyatı okutmanı olarak çalışmaya başladı. O zamandan beri ağırlıklı olarak, Türkçe Öğretimi, Çocuk Edebiyatı ve İlkokuma Yazma Öğretimi derslerini yürütmektedir. 2006'da Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'na Yardımcı Doçent Doktor olarak atandı. 2017 yılında Türk Halk Bilimi alanında doçent olan Ömer Yılar, halen K. Karabekir Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesidir.

<http://fakulteler.atauni.edu.tr/egitim/personel.php?git=14008&tur=tr>

omery@atauni.edu.tr

omeryilar25@hotmail.com

ÖN SÖZ

Hayatın her safhasında karşımıza çıkan folklor ürünleri, millî kültürün de en önemli yapı taşlarıdır. Baş döndürücü bir hızla gelişen teknoloji ve bunun iletişime olan etkileri, milletlerin kendilerine ait kültürel değerlerini ortadan kaldırmaktadır. Günümüzde yaşanan globalleşme hareketine karşı, devletlerin kendine has millî kültürlerini koruma konusundaki hassasiyeti artmaktadır. Bunu sağlayabilmenin en önemli yollarından birisi eğitimidir.

Kültürün korunması, geliştirilmesi ve devamının sağlanması, eğitimin en önemli görevleri arasındadır. Eğitimde kültürü tanıtmaya ve sevdirmenin yolu, daha çok edebî eserlerden yardım almaktan geçmektedir. Yetişmekte olan gençliğe okutulacak edebî eserlerin niteliği bu açıdan önemli bir işleve sahiptir.

Halk bilimi, millî kültürü koruma ve geliştirme konusunda önemli bir işleve sahiptir. Köklerinden alacağı güçle çağdaş dünyaya yürüyecek bir gençliği yetiştirebilmek, Türk milletinin en önemli arzuları arasındadır. Bu açıdan, evrensel değerleri reddetmeden ancak kendi millî kültür değerlerini de benimseyerek gelişen bir gençliği yetiştirirken halk bilimi ürünlerinden mutlaka yararlanılmalıdır. Bu konuda halk bilimcilerin yanında millî eğitimle ilişkili olan herkese önemli görevler düşmektedir.

Bu çalışmada, halk biliminin eğitimle ilişkilerini ve eğitimde halk bilimi ürünlerinden nasıl faydalanılabileceğini ortaya koymaya çalıştık. Elbette halk bilimi verilerinden yalnızca örgün eğitimde değil hayatın pek çok alanında faydalanmak gerekir. Bunun için, farklı disiplinlerden uzmanlarla halk bilimcilerin ortaklaşa çalışmaları yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu çalışmanın sonunda, en büyük temennimiz, halk biliminin verilerinin güncelleştirilerek eğitimden, sinemaya kadar her alanda kullanılabilir düzeye getirilmesidir.

Yaptığımız bu çalışmada, değerli görüşlerinden faydalandığım: Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU'na, Prof. Dr. Sırrı AKBABA'ya, Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU'na, Prof. Dr. Dursun YILDIRIM'a, Prof. Dr.

Özkul ÇOBANOĐLU'na, Prof. Dr. Öcal OĐUZ'a, Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN'a, Prof. Dr. Hayati AKYOLA, Yrd. Doç. Dr. Ođuz GÜRBÜZTÜRK'e teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN, hiçbir zaman usanç duymadı, yardımlarını esirgemedi. Verdiđi emek, destek ve gösterdiği özenden dolayı çok minnettarım.

Prof. Dr. Halit DURSUNOĐLU, Prof. Dr. Osman SAMANCI, Doç. Dr. Abdullah ŞAHİN, çalışmanın tashihi konusunda yardımlarını esirgemediler, onlara da teşekkür ederim.

Pegem Akademi Yayıncılık'a, hususan Servet SARIKAYA ve Suat DÜZ beylere kitabın basımı konusunda gösterdikleri ilgi, destek ve özenden dolayı teşekkür ederim.

Burada ismini anamayacağım kadar çok kişinin de bu eserin ortaya çıkmasında emekleri ve katkıları olmuştur. Hepsine teşekkür ederim.

Doç. Dr. Ömer YILAR

Erzurum - 2017

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
-------------	---

1. BÖLÜM

HALK BİLİMİ VE EĞİTİM

Dil, Kültür, Edebiyat ve Eğitim	1
Halk Bilimi ve Eğitim.....	7
Halk.....	7
Halk Bilimi (Folklor)	9
Halk Biliminin İşlevi, Amacı ve Önemi	16
Halk Biliminin İşlevi	16
Halk Biliminin Amacı	18
Halk Biliminin Önemi	19
Eğitim	23
Halk Bilimi ve Eğitim İlişkisi.....	26

2. BÖLÜM

HALK BİLİMİ ÜRÜNLERİ VE BUNLARIN EĞİTİM DEĞERİ

Atasözü ve Eğitim.....	39
Bilmece ve Eğitim.....	44
Destan ve Eğitim.....	49
Fıkra ve Eğitim.....	53
Halk Şiiri ve Eğitim	58
Masal ve Eğitim	68
Mit-Efsane ve Eğitim	79
Tekerleme ve Eğitim.....	87
Sonuç.....	94
Kaynaklar.....	97

1. BÖLÜM

HALK BİLİMİ VE EĞİTİM

DİL, KÜLTÜR, EDEBİYAT VE EĞİTİM

“Dil”, “kültür”, “edebiyat” ve “eğitim” birbirinden ayıramayacak kadar iç içe kavramlar olup her biri nnbir diğ erinin sebebi veya sonucu durumundadır.

Mehmet Kaplan, bu kavramların önemini şöyle belirtmektedir: *“Dil, edebiyat veya kültür, inançları kalabalıklara yayarak onları yakıp yıkan bir fırtına haline getirebilir veya onlara karanlık gecelerinde yol gösteren bir ışık olur.”*¹

Edebiyat, en genel tanımıyla insanların duygu, düşünce ve isteklerinin, yazılı veya sözlü olarak etkili bir şekilde anlatılması sanatıdır.

Edebiyatın temeli dildir. *“Edebî eserler dili işleyerek ulusal dil ve kültürün oluşmasına yardımcı olur. Burada dili işleyenler, dil işçileri, şairler, yazarlar ve fikir adamlarıdır. Resimde renk, müzikte ses ne ise, edebiyatta da dil o’dur.”*²

Edebiyatla ilgili tanımlar incelendiğinde bu kavramın, estetik ve öğreticilikten ortaya çıktığını görülür. Kimilerine göre edebiyat, güzeli işleyen, güzeli arayan, güzellik duygusunu sergileyen bir sa-

1 Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, İstanbul, 2000, s.120

2 Mukim Sağır, İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi, Ankara, 2002, s.12

nattır. Bu yönüyle sanat eserlerindeki gaye neyse edebiyatın da gayesi odur. Bu amacın dışına çıkmadığında edebiyat anlamını yitirir ve böyle eserler de edebî eser olmaktan uzaklaşır. Kimilerine göre ise edebiyat güzeli işlerken asıl gaye insanı eğitmektir ve edebiyat böyle yüce bir değeri amaç edinmediği sürece anlamsızdır. Yani edebiyat bu yönüyle güdümlü olmalıdır.³

Edebiyatın eğitimle ilişkisi irdelenirken elbette değinilmesi gereken en önemli kavram kültürdür. Bir ulusu, bir topluluğu birbirine bağlayan en önemli öge dil ve kültür birliğidir. Nitekim dil ve kültür birliğini sağlayan sanat dalı da edebiyattır.

Kültür genel olarak, bir toplumun sahip olduğu dil, din, ahlâk ve sanat gibi manevî değerlerin bütünü şeklinde tanımlanmaktadır.⁴ Kültür, toplum halinde yaşamının bir ürünü olarak ortaya çıkar. Kültür, bir taraftan toplumsal hayatı düzenlerken, diğer taraftan da yönlendirmektedir.

Kültürü, “*birikim*” kelimesinden yola çıkarak açıklayan Mehmet Kaplan, bunun servet, zenginlik, tasarruf demek olduğunu, millî şura ulaşmanın, bu birikimi öğrenmekle mümkün olabileceğini öne sürmektedir.⁵

Toplumun geleneksel değerlerini devam ettirebilmesi, diğer bir ifadeyle toplumsal düzenin sağlanabilmesi için, kültürel değerlerin sürekli olarak yeni nesillere kazandırılması gerekmektedir. Fakat, toplumun mevcut değerlerini korumaya olduğu kadar, değişmeye de ihtiyacı vardır.

Eğitim her ne kadar kültüre göre şekillenmekte ise de eğitimin medeniyetten etkilenmemesi mümkün değildir. Fakat medeniyetin çok etkin bir hale gelmesi durumunda toplumun kültürü ve dolaylı olarak da eğitimin millîlik özelliği bozulma eğilimi gösterir. Bu du-

3 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Berna Moran, Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi, İstanbul, 1994

4 Türkçe Sözlük, Ankara, 1988, 2. Cilt, s. 947

5 Kaplan, age., s.114